

Dr JUSTYNA JUREWICZ

Katedra Prawa Karnego

Zakład Prawa Karnego Międzynarodowego

Kilka uwag w kwestii konstrukcji wypadku mniejszej wagi

Konstrukcja wypadku mniejszej wagi znana była polskiemu prawodawstwu z lat 1932 i 1969¹. Wprowadzono ją także w ustawie z dn. 6 czerwca 1997 r. *Kodeks karny*². Mimo tak znamienitej tradycji ustawodawczej, jak dotąd nie określono jednoznacznie charakteru wypadku mniejszej wagi.

¹ Por. np. art. 257 § 2; art. 263 § 2, art. 264 § 2 rozporządzenia Prezydenta RP z 11.07.1932 r. *Kodeks karny* (Dz.U. nr 60/1932, poz. 571); art. 199 § 2, art. 203 § 2, art. 204 § 3 ustawy z 19.04.1969 r. *Kodeks karny* (Dz.U. nr 13/1969, poz. 94).

² Dz.U. nr 88/1997, poz. 553 z późn. zmian. Obowiązujący kodeks karny zawiera wypadki mniejszej wagi odnoszące się do następujących czynów zabronionych: w art. 144 § 2 – niezgłoszenia się do odbywania służby wojskowej w określonym terminie i miejscu mimo powołania do pełnienia czynnej służby wojskowej; w art. 228 § 2 – łapownictwa biernego; w art. 229 § 2 – łapownictwa czynnego; w art. 271 § 2 – poświadczenia nieprawdy; w art. 278 § 3 – kradzieży; w art. 283 – kradzieży z włamaniem, rozboju, kradzieży rozbójniczej lub wymuszenia rozbójniczego; w art. 284 § 3 – przywłaszczenia; w art. 286 § 3 – oszustwa; w art. 287 § 2 – oszustwa komputerowego; w art. 288 § 2 – uszkodzenia lub zniszczenia rzeczy; w art. 291 § 2 – paserstwa umyślnego; w art. 303 § 3 – wyrządzenia szkody majątkowej osobie fizycznej, prawnej albo jednostce organizacyjnej nie mającej osobowości prawnej przez nieprzewodzenie dokumentacji działalności gospodarczej albo prowadzenie jej w sposób nierzetelny lub niezgodny z prawdą; w art. 310 § 3 – fałszowania pieniędzy i papierów wartościowych lub puszczania tych wartości w obieg; w art. 342 § 2 – uchylania się żołnierza od służby wojskowej albo od wykonywania obowiązku wynikającego z tej służby; w art. 361 § 2 – samowolnego użycia przez żołnierza statku powietrznego lub wodnego dla celu nie mającego związku ze służbą; w art. 362 § 2 – samowolnego użycia przez żołnierza pojazdu mechanicznego z uszczerbkiem dla interesów służby lub w celu osiągnięcia korzyści majątkowej. Należy zauważyć, iż ustawodawca posłużył się konstrukcją wypadku mniejszej wagi nie tylko w kodeksie karnym, ale też w wielu przepisach pozakodeksowego prawa karnego.

Niniejsze opracowanie ma ukazać poglądy w zakresie ujmowania wypadku mniejszej wagi oraz dać próbę odpowiedzi na pytanie o potrzebę istnienia tej konstrukcji w prawie polskim.

Należy zauważyć, iż ustawodawca posłużył się konstrukcją wypadku mniejszej wagi nie tylko w kodeksie karnym, ale też w wielu przepisach pozakodeksowego prawa karnego³.

³ Trudno jest wskazać wszystkie wypadki mniejszej wagi, nie określone w kodeksie karnym, ale przykładowo, polski ustawodawca przewidział je w sytuacjach; (1) w następujących przepisach ustawy z 10.09.1999 r. *Kodeks karny skarbowy* (Dz.U. nr 83/1999, poz. 930 z późn. zmian.): w art. 59 § 3 – wypadek mniejszej wagi podrobienia, przerobienia w celu użycia w obrocie publicznym lub używania jako autentycznego znaku urzędowego mającego stwierdzić uiszczenie opłaty skarbowej lub używania dokumentu opatrzonego takim znakiem w obrocie publicznym; w art. 60 § 3 – nieprowadzenia wbrew obowiązkowi księgi; w art. 61 § 2 – nierzetelnego prowadzenia księgi; w art. 62 § 5 – niewystawienia wbrew obowiązkowi dokumentu, nierzetelnego wystawienia dokumentu, posługiwania się tak sporządzonym dokumentem, nieprzechowywania wbrew obowiązkowi kopii wystawionej faktury lub rachunku, lub dokonania wbrew przepisom ustawy sprzedaży z pominięciem kasy rejestrującej lub niewydania dokumentu z kasy rejestrującej stwierdzającego dokonanie sprzedaży; w art. 64 § 2 – wydawania przez producenta wyrobów akcyzowych przeznaczonych do wywozu za granicę bez pisemnego zawiadomienia w terminie właściwego organu o zamiarze ich wywozu; w art. 66 § 2 – nieprawidłowego oznaczania wyrobów akcyzowych bądź opakowań tych wyrobów lub oznaczania ich nieodpowiednimi znakami akcyzy; w art. 67 § 4 – podrabiania albo przerabiania znaku akcyzy albo upoważnień do odbioru banderol lub uzyskiwania lub przysposabiania środków do takiego podrabiania lub przerabiania; w art. 68 § 2 – niedopełnienia obowiązku oznaczania wyrobów akcyzowych lub opakowań z tymi wyrobami znakami akcyzy w razie: pakowania, rozlewania, rozważania wyrobów lub wystąpienia w obrocie wyrobów nieoznaczonych, oznaczonych nieprawidłowo lub nieodpowiednimi znakami akcyzy; w art. 70 § 5 – przekazywania wbrew przepisom znaków akcyzy osobie nieuprawnionej, przyjmowania od takiej osoby w celu użycia lub puszczenia w obieg znaków akcyzy, usuwania ich z wyrobu akcyzowego lub ich opakowań w celu ponownego ich użycia lub puszczenia w obieg, przechowywania lub posiadania bez uprawnienia znaków akcyzy; w art. 74 § 4 – nieprowadzenia przez producenta, importera lub inny podmiot wbrew obowiązkowi ewidencji znaków akcyzy, nieprowadzenia przez te podmioty ewidencji rodzaju, ilości i wartości wyrobów lub opakowań z tymi wyrobami wydanych lub sprowadzonych bez oznaczenia znakami akcyzy lub nierzetelnego prowadzenia wskazanych ewidencji; w art. 80 § 4 – niezłożenia w terminie wbrew obowiązkowi właściwemu organowi lub podatnikowi wymaganej informacji podatkowej lub złożenia informacji nieprawdziwej; w art. 85 § 4 – wyłudzenia pozwolenia, koncesji lub innego podobnego dokumentu dotyczącego warunków obrotu z zagranicą towarami lub usługami regulowanego przez ustawy, o których mowa w art. 53 § 32 lub 33 k. k. skarbowego, przez podstępne wprowadzenie w błąd organu uprawnionego do wydania takich dokumentów lub używania tak uzyskanych dokumentów; w art. 90 § 3 – usuwania towaru lub środka przewozu spod dozoru celnego lub usuwania, niszczenia lub uszkodzania bez zgody uprawnionego organu zamknięcia celnego; w art. 95 § 2 – nieprzechowywania wbrew obowiązkowi dokumentów mających znaczenie dla kontroli celnej; w art. 97 § 4 – wyłudzenia zezwolenia dewizowego przez podstępne wprowadzenie w błąd organu uprawnionego do udzielania takich zezwoleń lub używania tak uzyskanego dokumentu; w art. 107 § 4 – urządzania lub prowadzenia wbrew przepisom ustawy gry losowej, zakładu wzajemnego lub gry na automacie, lub uczestniczenia w zagranicznej grze losowej lub zakładzie wzajemnym na terytorium RP; w art. 112 § 2 – złożenia

Prima facie można o przepisach statuujących wypadki mniejszej wagi stwierdzić to, że charakteryzuje je łagodniejsza sankcja niż te, których znamiona muszą wypełnić, by rozważyć zaistnienie wypadku mniejszej wagi. Tylko w jednym z prezentowanych przepisów kodeksowych – art. 310 § 3 – wypadek mniejszej wagi wpływa na możliwość zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary. Inaczej jest przy wypadkach mniejszej wagi określonych w kodeksie karnym skarbowym. Czyny w nim wskazane stanowią wykroczenia skarbowe⁴. Zgodnie z art. 53 § 8 powołanego aktu prawnego, wypadkiem mniejszej wagi jest czyn zabroniony jako wykroczenie skarbowe, które w konkretnej sprawie, ze względu na jej szczególne okoliczności – zarówno przedmiotowe, jak i podmiotowe – zawiera niski stopień społecznej szkodliwości czynu, w szczególności: gdy uszczuplona lub narażona na uszczuplenie należność publicznoprawna nie przekracza ustawowego progu (tzn. pięciokrotnej wysokości najniższego miesięcznego wynagrodzenia w czasie popełnienia czynu) a sposób i okoliczności popełnienia czynu

falszywego oświadczenia w celu wyłudzenia od Skarbu Państwa powszechnego świadectwa udziałowego, nieodpłatnie zbywanych akcji spółek należących do Skarbu Państwa, bonu prywatyzacyjnego lub innego świadczenia określonego w przepisach o prywatyzacji mienia Skarbu Państwa, do którego otrzymania podmiot nie jest uprawniony. (2) w art. 147b pkt 2 ustawy z 12.10.1990 r. o Straży Granicznej (Dz.U. nr 78/1990, poz. 462 z późn. zmian.) – przypadek mniejszej wagi złożenia zawierającego nieprawdę oświadczenia, o którym mowa w art. 91a teże ustawy; (3) w art. 305 pkt 2 ustawy z 30.06.2000 r. *Prawo własności przemysłowej* (Dz.U. nr 46/2001, poz. 508) – wypadek mniejszej wagi oznaczania w celu wprowadzenia do obrotu towarów podrobionym znakiem towarowym lub wprowadzania tak oznaczonych towarów do obrotu; (4) w art. 56 pkt 2 ustawy z 29.06.1995 r. o statystyce publicznej (Dz.U. nr 88/1995, poz. 439 z późn. zmian.) – wypadek mniejszej wagi przekazywania wbrew obowiązкови danych statystycznych niezgodnie ze stanem faktycznym; (5) w art. 42 pkt 2, art. 43 pkt 2, art. 46 pkt 3 oraz art. 48 pkt 2 ustawy z 24.04.1997 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. Nr 75/1997, poz. 468 z późn. zmian.). Są to wypadki mniejszej wagi: przywozu, wywozu za granicę lub przewozu w tranzycie środków odurzających, substancji psychotropowych, mlecza makowego lub słomy makowej wbrew przepisom ustawy (art. 42 pkt 2); wprowadzania do obrotu wbrew przepisom ustawy środków odurzających, substancji psychotropowych, mlecza makowego, słomy makowej albo uczestniczenia w takim obrocie (art. 43 pkt 2); udzielania w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub osobistej innej osobie środka odurzającego lub substancji psychotropowej, ułatwiania użycia lub nakłaniania do użycia takiego środka lub substancji (art. 46 pkt 3); posiadania wbrew przepisom ustawy środków odurzających lub substancji psychotropowych; (5) w art. 14 pkt 2 ustawy z 21.08.1997 r. o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne (Dz.U. nr 106/1997, poz. 679) – wypadek mniejszej wagi złożenia nieprawdziwego oświadczenia, którego warunki określa art. 8 ust. 1 lub art. 10 ust. 1 powołanej ustawy. W art. 147b pkt 2 ustawy o Straży Granicznej ustawodawca posłużył się niekonsekwentnie zwrotem „przypadek” a nie – „wypadek” mniejszej wagi. Należy jednak przyjąć, iż zakresy znaczeniowe tych pojęć są takie same, a zastosowanie dwóch odmiennych określeń jest wynikiem zaniedbania legislatora.

⁴ W sankcjach przepisów kodeksu karnego skarbowego ustawodawca zawarł sformułowanie, że sprawca wypadku mniejszej wagi podlega karze za wykroczenie.

zabronionego nie wskazują na rażące lekceważenie przez sprawcę porządku finansowoprawnego lub reguł ostrożności wymaganych w danych okolicznościach, albo sprawca dopuszczający się czynu zabronionego, którego przedmiot nie przekracza kwoty małej wartości, czyni to z pobudek zasługujących na uwzględnienie.

Wypadek mniejszej wagi występuje w odniesieniu do czynów zabronionych cechujących się zróżnicowanym rodzajowym przedmiotem ochrony. Na gruncie kodeksu karnego dotyczy on przede wszystkim przestępstw, które godzą we własność lub inne prawa rzeczowe lub obligacyjne przysługujące do rzeczy oraz w stosunki majątkowe (*vide* – czyny określone w: art. 278 § 3, art. 283, art. 284 § 3, art. 286 § 3, art. 287 § 2, art. 288 § 2, art. 291 § 2, art. 361 § 2, art. 362 § 2 k.k.), jak również jednego z czynów zabronionych skierowanych przeciwko obronności (art. 144 § 2 k.k.), przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu (art. 303 § 3 k.k.), przepisu chroniącego obrót pieniędzmi i papierami wartościowymi (art. 310 § 3 k.k.) oraz czynu zabronionego będącego zamachem na obowiązek służby wojskowej (art. 342 § 2 k.k.). Jeszcze większą różnorodność dóbr chronionych prawem, do których odnosi się wypadek mniejszej wagi, przewidują ustawy szczególne. Rodzajowym przedmiotem ochrony przepisów kodeksu karnego skarbowego są: w art. 59–80 – prawidłowość i rzetelność wypełniania obowiązku podatkowego; w art. 85–95 – celnego; w art. 97 – dewizowego, w art. 107 – rzetelność przeprowadzania gier losowych, zakładów wzajemnych, gier na automatach, zaś w art. 112 – prawidłowość prywatyzacji mienia Skarbu Państwa. Takim dobrem w przypadku ustawy o Straży Granicznej jest rzetelność pełnienia obowiązków przez osoby zatrudnione w Straży Granicznej. Ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii chroni życie i zdrowie ludzkie, natomiast *Prawo własności przemysłowej* – obrót gospodarczy. Za rodzajowy przedmiot ochrony przepisów ustawy o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne należy uznać bezpieczeństwo obrotu gospodarczego i pewność rzetelnego pełnienia służby publicznej, a ustawy o statystyce publicznej – bezpieczeństwo i pewność danych podlegających statystyce publicznej.

Przedstawione powyżej uwagi uprawniają do stwierdzenia, że konstrukcja wypadku mniejszej wagi obejmuje bardzo różnorodne sytuacje. Trudno znaleźć satysfakcjonujący „wspólny mianownik” dla jednoznacznego określenia, co należy pod tym pojęciem rozumieć. W doktrynie i judykaturze panuje niezgodność co do tego, jaka jest natura wypadku mniejszej wagi.

A. Zelga podzielił znane mu poglądy w kwestii wypadku mniejszej wagi na trzy grupy, tzn: pierwszą – traktującą wypadek mniejszej wagi jako czyn zabroniony o mniejszej społecznej szkodliwości niż czyn zabroniony, do którego był zrelatywizowany; drugą – uznającą, że wypadek mniejszej wagi należy do znamion przestępstwa w zakresie przedmiotu ochrony i strony

przedmiotowej, oraz trzecią – która opiera wypadek mniejszej wagi nie tylko na niskiej społecznej szkodliwości, ale też na niekaralności sprawcy⁵. Autor przyjął, że wypadek mniejszej wagi jest jednym ze środków walki z drobną przestępczością. Wspomniana konstrukcja stanowi typ uprzywilejowany czynu zabronionego, cechujący się mniejszą społeczną szkodliwością. Jednocześnie A. Zelga zwrócił uwagę na fakt, iż nagminność popełniania danych typów czynów nie może być traktowana jako okoliczność wyłączająca wypadki mniejszej wagi, oraz że osobowość sprawcy jest obojętna dla kwalifikacji prawnej czynu jako wypadku mniejszej wagi⁶.

R. A. Stefański rozróżnił cztery stanowiska dotyczące wypadku mniejszej wagi: (1) przyjmujące, że dla jego zaistnienia wymaga się tych samych okoliczności, które uwzględniane są przy wymiarze kary; (2) uznające, że wypadek mniejszej wagi wiąże się z okolicznościami określającymi przedmiot ochrony i stronę przedmiotową przestępstwa; (3) upatrujące wypadku mniejszej wagi w kryteriach przedmiotowo-podmiotowych oraz (4) nakazujące kierowanie się nie tylko kryteriami przedmiotowo-podmiotowymi, ale również osobowością sprawcy, jak i jego staraniami o rekompensatę szkody wyrządzonej przestępstwem⁷. R. A. Stefański jest zwolennikiem poglądu przyjmowania dla zaistnienia wypadku mniejszej wagi kryteriów przedmiotowo-podmiotowych. Wypadek mniejszej wagi jest – według tego Autora – typem uprzywilejowanym określonego przestępstwa. Zachodzi wówczas, gdy zostały zrealizowane wszystkie znamiona typu podstawowego, a jedynie ze względu na szczególne okoliczności występuje potrzeba łagodniejszego potraktowania sprawcy. Znamieniem uprzywilejowującym są dodatkowe, specyficzne, różnorodne okoliczności przedmiotowe i podmiotowe⁸.

M. Wąsek dokonała podziału spotykanych w doktrynie i orzecznictwie teorii dotyczących konstrukcji wypadku mniejszej wagi na następujące grupy: (1) wykazujące, że dla wypadku mniejszej wagi nie wystarczy niska wartość mienia, lecz należy wziąć pod uwagę wszystkie okoliczności czynu i osobowość sprawcy; (2) pomijające osobowość sprawcy i koncentrujące się jedynie na wysokości szkody wyrządzonej przestępstwem i okolicznościach jego popełnienia; (3) wskazujące, że uznanie czynu za wypadek mniejszej wagi zależne jest od przesłanek zarówno przedmiotowej, jak i podmiotowej strony czynu, z wyłączeniem osobowości sprawcy, co powoduje, iż jest to czyn o mniejszym stopniu społecznej szkodliwości⁹.

⁵ Por. A. Zelga, *Wypadki mniejszej wagi w kodeksie karnym*, Palestra 1972, nr 1, s. 60.

⁶ *Ibidem*, s. 61–65.

⁷ R. A. Stefański, *Okoliczności uzasadniające przyjęcie wypadku mniejszej wagi*, Prokuratura i Prawo 1996, nr 12, s. 125–128.

⁸ *Ibidem*, s. 125–129.

⁹ M. Wąsek, *Glosa do wyroku S.A. w Lublinie z dnia 8 VIII 1996 (II Aka 91/96)*, Prokuratura i Prawo 1997, nr 5, s. 67–68.

S. Zabłocki pogrupował poglądy w kwestii wypadku mniejszej wagi według czterech kryteriów, tzn.: po pierwsze – o przyjęciu opisywanej konstrukcji decyduje każdorazowo konglomerat tych wszystkich okoliczności, które określają współmierność lub niewspółmierność kary; po drugie – wystąpienie wypadku mniejszej wagi należy oceniać w świetle uogólniającego kryterium społecznej szkodliwości; po trzecie – przyjmując wypadek mniejszej wagi, pod uwagę bierze się tylko kryteria przedmiotu ochrony i strony przedmiotowej czynu; po czwarte – dla uznania przestępstwa za wypadek mniejszej wagi niezbędne jest rozważenie go według kryteriów przedmiotowo-podmiotowych¹⁰.

K. Buchała zanegował tezę, że wypadek mniejszej wagi to samodzielny, uprzywilejowany typ przestępstwa, i zaproponował, by wypadek mniejszej wagi traktować jako problem wymiaru kary, różny jednak od sytuacji, w której przepis ogólny, odwołując się *expressis verbis* do celowości, przewiduje możliwość wymierzenia kary nie przewidzianej w przepisie części szczególnej¹¹. Wspomniany Autor podkreśla jednocześnie, iż w powoływanej sytuacji sąd nie powinien kierować się osobowością sprawcy ani też zachowaniem po dokonaniu czynu¹².

Zaprezentowane powyżej grupy poglądów potwierdzają tylko wątpliwości odnoszące się do natury wypadku mniejszej wagi. Każdy z Autorów nieco inaczej pojmuje okoliczności brane pod uwagę przy charakteryzowanej konstrukcji. Co więcej – brak zgodności co do tego, które stanowisko w teorii prawa karnego jest dominujące. Dla potrzeb niniejszego opracowania warto zaproponować systematykę poglądów, opartą wyłącznie na wybranych orzeczeniach Sądu Najwyższego i sądów apelacyjnych.

1. Na wypadek mniejszej wagi składają się okoliczności uwzględniające zarówno przedmiot, jak i podmiot czynu zabronionego. Takie ujęcie prowadzi do wniosku, iż o przyjęciu wypadku mniejszej wagi decyduje znamie uprzywilejowujące, bliżej nie określone, a sam wypadek mniejszej wagi jest typem uprzywilejowanym. Stanowisko takie wyprowadzić można między innymi z wyroku SN z dn. 9 października 1996 r. (V KKN 79/96), w którym stwierdzono, iż oceniając, czy zachodzi wypadek mniejszej wagi w danej sprawie, należy brać pod uwagę przedmiotowo-podmiotowe znamiona czynu, z położeniem akcentu na te elementy, które są charakterystyczne dla danego rodzaju przestępstw; wypadek mniejszej wagi jest bowiem uprzywilejowaną postacią czynu o znamionach przestępstwa typu podstawowego, charakteryzującą się przewagą łagodzących elementów przedmiotowo-pod-

¹⁰ S. Zabłocki, *Glosa do wyroku SN z 14 XI 1997 (V K.K.N 4/97)*, OSP 1998, nr 9, s. 442.

¹¹ K. Buchała, *Glosa do wyroku SN z 9 X 1997 (V K.K.N 79/96)*, Państwo i Prawo 1997, nr 9, s. 112.

¹² *Ibidem*, s. 114.

miotowych¹³. Powyższy wniosek potwierdza wyrok S.A. w Białymstoku, z dn. 16 listopada 2000 r. (II Aka 161/00), w którym uznano, że wypadek mniejszej wagi to sytuacja, w której okoliczności popełnienia przestępstwa, zwłaszcza zaś przedmiotowo-podmiotowe znamiona czynu, charakteryzują się przewagą elementów łagodzących, które sprawiają, że czyn ten nie przybiera zwyczajnej postaci, lecz zasługuje na znacznie łagodniejsze potraktowanie¹⁴. Także wyrok SN z dn. 23 lutego 2000 r. (IV KKN 596/99) *expressis verbis* nakazuje traktować wypadek mniejszej wagi jako typ uprzywilejowany, wskazując, że między przestępstwem typu podstawowego a jego odmianą uprzywilejowaną (chodzi tu o wypadki mniejszej wagi) zachodzi pozorny zbieg przepisów¹⁵.

2. Konstrukcja wypadku mniejszej wagi wymaga uwzględnienia okoliczności przedmiotowo-podmiotowych czynu, ocenianych nie w kategorii znamion, ale elementów wpływających obecnie na ocenę społecznej szkodliwości. Zgodnie z art. 115 § 2 k.k., przy ocenie takiej sąd bierze pod uwagę rodzaj i charakter naruszonego dobra, rozmiary wyrządzonej lub grożącej szkody, sposób i okoliczności popełnienia czynu, wagę naruszonych przez sprawcę obowiązków, jak również postać zamiaru, motywację sprawcy, rodzaj naruszonych reguł ostrożności i stopień ich naruszenia. Powyżej sformułowana teza znajduje odzwierciedlenie w wyroku SN z dn. 11 maja 1971 r. (V KRN 147/71) stanowiącym, iż w ocenie, co należy uznać za wypadek mniejszej wagi, sama wartość skradzionych przedmiotów nie jest decydująca; podstawowym bowiem kryterium jest stopień społecznej szkodliwości czynu¹⁶. W wyroku z dn. 5 listopada 1979 r. (II KR 298/79) Sąd Najwyższy stwierdził, że wypadek mniejszej wagi zachodzi wówczas, gdy zarówno okoliczności przedmiotowe czynu, jak i podmiotowe dotyczące osoby sprawcy mają charakter łagodzący¹⁷. Sąd Apelacyjny w Krakowie, w wyroku z dn. 30 listopada 2001 r. (II AKa 260/01) orzekł, iż wypadek mniejszej wagi to sytuacja, w której znamiona przestępstwa cechują się niewysoką szkodliwością, na tyle niewielką, że nie powinno się stosować do jego sprawcy zwykłych zasad odpowiedzialności za dane przestępstwo¹⁸.

3. Dla wypadku mniejszej wagi nie wystarczy rozważenie tylko okoliczności wiążących się z czynem, ale trzeba mieć na uwadze także osobowość sprawcy oraz związane z nim cechy. Jest to najszersze ujęcie opisywanej konstrukcji, prezentowane w wyroku SN z dn. 19 marca 1970 r. (Rw

¹³ OSNKW 1997, nr 3-4, poz. 27.

¹⁴ OSA 2001, nr 7-8, poz. 42.

¹⁵ Prokuratura i Prawo 2001, nr 7-8, poz. 1.

¹⁶ Lex 21403.

¹⁷ Lex 21836.

¹⁸ KZS 2001, nr 12, poz. 31.

179/70), zgodnie z którym zabór mienia małej wartości nie jest decydującym kryterium dla uznania czynu za wypadek mniejszej wagi. Przy ocenie takiego czynu należy mieć również na uwadze okoliczności dopuszczenia się czynu oraz osobowość sprawcy. Wskazano, iż wypadek mniejszej wagi nie jest identyczny z wypadkiem zaboru przedmiotów małej wartości; należy uwzględniać prewencję ogólną oraz kwestie, czy dla pokrzywdzonego jest to dotkliwy uszczerbek i czy w stosunku do sprawcy, ze względu na jego osobowość oraz z punktu widzenia społecznego, należy zastosować łagodniejszą sankcję¹⁹.

4. O przyjęciu wypadku mniejszej wagi powinny przesądzać jedynie kryteria łączące się z przedmiotem ochrony i stroną przedmiotową popełnionego czynu zabronionego. Takie stanowisko wyprowadzić można np. z wyroku Sądu Najwyższego z dn. 29 sierpnia 1978 r. (V KRN 207/78), w którym stwierdzono, iż w ocenie znamienia wypadku mniejszej wagi decydują przede wszystkim okoliczności związane z przedmiotem ochrony i stroną przedmiotową czynu, a więc głównie wysokość wyrządzonej w mieniu szkody, a także okoliczności popełnienia czynu²⁰.

Na aprobatę zasługuje stanowisko, według którego na zaistnienie wypadku mniejszej wagi wpływają te same okoliczności, które decydują o społecznej szkodliwości czynu. Ujęcie przedmiotowe jest zbyt wąskie. Wypadek mniejszej wagi rozpatrywać należy w odniesieniu do konkretnego czynu. Na opis czynu składają się nie tylko elementy obiektywne, ale też subiektywne, podmiotowe: znamiona podmiotu i strony podmiotowej. Z kolei ujęcie najszersze – nakazujące uwzględniać w charakteryzowanej konstrukcji nie tylko okoliczności odnoszące się do czynu, ale też osobowość sprawcy – miesza kwestie kwalifikacji prawnej z kwestiami wymiaru kary. Ta koncepcja przesuwaa punkt ciężkości z odrębnej typizacji czynu będącego wypadkiem mniejszej wagi na środki prawnokarnej reakcji na czyn zabroniony.

Najczęściej prezentowana w doktrynie i orzecznictwie koncepcja wypadku mniejszej wagi jako typu uprzywilejowanego przez znanie ustalane na podstawie kryteriów przedmiotowo-podmiotowych także wydaje się być obciążona wadą, ponieważ trudno zdefiniować – choćby jako znanie ocenne – znanie uprzywilejowujące, decydujące o przyjęciu wypadku mniejszej wagi. W sytuacji wielości przepisów przewidujących wypadek mniejszej wagi, okoliczności przedmiotowo-podmiotowe czynu będą znacznie się różnić; np. przy kradzieży może to być niska wartość zabranej rzeczy, nieznacznie wyższa niż 250 złotych oraz motywacja sprawcy bezrobotnego nie mogącego znaleźć pracy, który musi utrzymać rodzinę. Przy niezgłoszeniu

¹⁹ OSNKW 1970, nr 7–8, poz. 83.

²⁰ OSNKW 1978, nr 12, poz. 142.

się do odbywania służby wojskowej w określonym terminie i miejscu należy brać pod uwagę długość okresu niedopełnienia obowiązku i powody, dla których sprawca nie stawiał się w wyznaczonej jednostce wojskowej. Nie można określić zakresu znaczeniowego wspomnianej okoliczności, co może powodować naruszenie zasady *nullum crimen sine lege certa*, przestępstwo nie jest bowiem wówczas dostatecznie określone. W. Wolter proponował, by znamię uprzywilejowujące miało charakter czynnika aksjologicznego²¹ – bliżej nie sprecyzowanego. Wydaje się, iż samo rozumowanie autorów opowiadających się za uznawaniem wypadku mniejszej wagi za typ uprzywilejowany jest godne akceptacji. Trudność tkwi w nazewnictwie – znamię musi być w miarę precyzyjnie określone. Można zaproponować, by okoliczności wpływające na kwalifikację prawną czynu jako wypadku mniejszej wagi rozpatrywać jako elementy społecznej szkodliwości. Zgodnie bowiem z art. 115 § 2 k.k. sąd, ustalając jej stopień, zobowiązany jest brać pod uwagę zarówno kryteria przedmiotowe (rodzaj i charakter naruszonego dobra, rozmiary wyrządzonej lub grożącej szkody, sposób i okoliczności popełnienia czynu), mieszane (wagę naruszonych przez sprawcę obowiązków), jak i podmiotowe (postać zamiaru, motywację sprawcy, rodzaj naruszonych reguł ostrożności i stopień ich naruszenia) – abstrahując od pojęcia „znamienia”. Za interpretacją upatrującą wypadku mniejszej wagi w niższym stopniu społecznej szkodliwości przemawia również fakt, iż nie zawsze czyn spełniający warunki tej konstrukcji zagrożony jest odrębną, łagodniejszą sankcją (jak typ uprzywilejowany), ale sąd decydujący się na zastosowanie wypadku mniejszej wagi ma możliwość nadzwyczajnego złagodzenia kary²². Ponadto w kodeksie karnym skarbowym wszystkie wypadki mniejszej wagi są wykroczeniami, a nie przestępstwami skarbowymi, co oznacza, że już na etapie tworzenia prawa legislator uznał je za czyny o niższym niż przestępstwo stopniu społecznej szkodliwości²³.

Wobec zaprezentowanych niezgodności co do przyjmowania wypadku mniejszej wagi można także rozważyć likwidację tej konstrukcji. Wystarczy w sankcji typu czynu zabronionego, do którego wypadek mniejszej wagi się odnosi, obniżyć dolne granice ustawowego zagrożenia. Oceny stopnia społecznej szkodliwości dokonuje się zawsze, opierając się na przepisie przewidującym karę surowszą. Przy założeniu, iż sądy orzekają w sposób racjonalny, uniknie się sporów doktrynalnych i jurysdykcyjnych co do istoty wypadku mniejszej wagi.

Podsumowując przedstawione rozważania, stwierdzić należy, że konstrukcja wypadku mniejszej wagi nasuwa wiele wątpliwości teoretycznych i praktycz-

²¹ W. Wolter, *Uprzywilejowane typy przestępstw*, Państwo i Prawo 1976, nr 1–2, s. 108–109.

²² Por. art. 310 § 3 k.k.

²³ Por. art. 53 § 8 k.k.s.

nych. Typy przestępstw, którym przydano wypadek mniejszej wagi, godzą w różne dobra prawne: własność i inne prawa przysługujące do rzeczy, obrót gospodarczy, obrót pieniężny, życie i zdrowie ludzkie, rzetelne pełnienie funkcji publicznych, itp. Taka różnorodność przedmiotów ochrony uniemożliwia w miarę precyzyjne określenie okoliczności wpływających na przyjęcie charakteryzowanej konstrukcji. Tym samym nie powinno się uznawać takich okoliczności za znamię czynu zabronionego, gdyż brakuje wówczas warunku określoności przestępstwa. Bezpieczniej jest ustalać wypadek mniejszej wagi na podstawie kryteriów wpływających na ocenę społecznej szkodliwości, nie traktując go jako typu uprzywilejowanego. *De lege ferenda* można zaproponować usunięcie konstrukcji wypadku mniejszej wagi z polskiego ustawodawstwa i zastąpienie jej albo niższymi dolnymi granicami sankcji grożącymi za przestępstwo, do którego stosowano wypadek mniejszej wagi, albo nadzwyczajnym złagodzeniem kary na zasadach ogólnych.

JUSTYNA JUREWICZ

A few notes in the question of construction of incidents of lesser gravity (Summary)

In this article, the stand of the rulings and doctrines in the case of discussion on the construction on what an incident of lesser gravity is like is presented. Examples of the regulations that are treated as the incident of lesser gravity are mentioned. On their bases, it is ascertained that the institution in description includes very various situations. It is difficult to find satisfying "common denominator" for a synonymous expression, which could be understood in the concept of incident of lesser gravity. Lack of consistency in the theory of the penal law concerning the essence of the characterised construction is noticed. In the compilation, which accepts the point of view, according to which the existence of the incident of lesser gravity are influenced by the same circumstances, that apply to social noxiousness of an act. The incident of lesser gravity should be considered in relation to the particular act. The possibility to cancel the incident of lesser gravity is considered – trough the modification of the sanctions of the forbidden act, which the reminded construction concerns. This would have allowed the avoidance of doctrinal and juridical disputes concerning the essence of incidence of lesser gravity.